

SKAITMENINIAI DUOMENYS: AR REIKALINGAS NAUJAS TEISINIS REGULIAVIMAS?

Akvilė Medvedevaitė, Gabrielė Velta Mickevičiūtė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

4-o kurso studentės

Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius

El. paštas: akvile.med@gmail.com; gabriele.mick@gmail.com

Mokslinio straipsnio akademinis kuratorius Prof. Dr. (HP), Vytautas Mizaras, LL.M.

El. paštas vytautas.mizaras@tf.vu.lt

Mokslinio straipsnio praktinis kuratorius Lekt. Dr., Paulius Jurčys, LL.M.

El. paštas pjurcys@llm.15.law.harvard.edu

Straipsnyje analizuojami skaitmeninių duomenų fenomeno, jų reguliavimo ir duomenų nuosavybės probleminiai aspektai ir svarba.

The article analyzes the importance and problematic aspects of the digital data phenomenon, its regulation and data ownership.

Įvadas

Šiandien pasaulis susiduria su industrine revoliucija (**Pramonė 4.0**), kurios esmė duomenimis grindžiamų inovacijų ir žmonių tarpusavio ryšys. Skirtingai nuo praėjusių pramonės revoliucijų, šiūdienės revoliucijos raktinis žodis yra ne mechanizacija, ištekliai ar kompiuteriai, o skaitmeniniai duomenys, kurie kai kurių ekonomikos analitikų yra įvardijami naująja šių laikų nafta (Onik, *et al*, 2019). Šis šiuolaikinis industrinės revoliucijos reiškinys ne tik sparčiai skatina skaitmeninę ekonomiką, bet ir daro įtaką kiekvieno asmens kasdieniam gyvenimui, keisdamas nusistovėjusius įpročius bei visiškai perkurdamas tai, kaip yra atliekamos kasdieninės ir buitimi tapusios veiklos. Šiandien asmuo, norėdamas pagerinti savo miego režimą ar patikrinti, kas yra jo šaldytuve, turi nustatyti atitinkamą režimą savo išmaniajame laikrodyje ar per nuotolį prisijungti prie šaldytuvo programėlės. Tokie šiuolaikiniai buities ir kasdienybės palengvinimai taip pat reikalauja, kad būtų apdorojami ir su tuo susiję duomenys. Šių ir kitų kasdinių operacijų pagalba, kasdien yra sukuriamas didžiulis kiekis duomenų, kurie vėliau įvairiomis paskirtimis yra apdorojami tam tikrų trečiųjų asmenų. Kaip antai, remiantis viešai prieinama informacija, 2020 m. per 60 sekundžių buvo išsiųsta apie 200 milijonų

elektroninių laiškų, atlikta apie 4.2 milijonų *Google* paieškų ir įkelta apie 60 000 nuotraukų į socialinį tinklą *Instagram* pasauliniu mastu (NodeGraph, 2020). Tokia pribloškianti statistika atitinkamai lėmė ir padidėjusias duomenų apdorojimo galimybes bei sukėlė ir tam tikras kontroversijas dėl tinkamų jų panaudojimo būdų. Dar visai neseniai Jungtinėse Amerikos Valstijose kilęs neteisėto duomenų naudojimo skandalas, kai prezidento rinkimų metu Donaldo Trumpo rinkiminės kampanijos štabas iš socialinio tinklo *Facebook* gavo daugiau kaip per 50 mln. socialinio tinklo vartotojų duomenų. Šie duomenys buvo itin įvairaus spektro: pradedant nuo vartotojų vardų, baigiant religinėmis ir politinėmis pažiūromis. Pagal šiuos duomenis vartotojai buvo suskirstyti į tam tikras psichologines grupes, kuriomis remiantis tam tikriems vartotojams buvo rodomos žinutės, agituojančios balsuoti už kandidatą Donaldą Trumpą. Šio skandalo metu *Facebook* savo pareiškimuose toks įvykis, nebuvo informacijos vagystė ar įsilaužimas į jų serverius. Anot *Facebook* atstovų, vartotojai patys sutinka su tokių jų duomenų naudojimu, susikurdami paskyrą (The Guardian, 2019). Šiame kontekste kyla ne vienas teisinis klausimas, pavyzdžiui, ar tokių situacijų būtų išvengta, jeigu duomenys būtų laikomi nuosavybės teisės objektu? Ar, apskritai, duomenys galėtų būti kažkieno nuosavybė? Ar būtų išlaikoma technologinė, ekonominė ir visuomenės pertvarkos kontrolė naujosios industrinės revoliucijos amžiuje? Ši tema tampa vis aktualesnė, kadangi individai pradeda suprasti duomenų naudojimo keliamą grėsmę.

Europos Sąjungos (ES) teisės aktų leidybos lygmeniu pradama suprasti, jog 2018 m. gegužės 25 d. įsigaliojęs Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas (2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) (BDAR), nustatęs tuo metu naujausias duomenų tvarkymo taisykles, kurios padarė itin stiprią įtaką visiems verslo subjektams, ypačiai interneto gigantams: *Google*, *Facebook*, *Twitter*, *Instagram*, yra nebepajėgus spręsti industrinės revoliucijos keliamų iššūkių duomenų reguliavimui. Dėl šios priežasties 2020 m. vasario 19 d. Europos Komisija pristatė Europos visuomenės modelį – Europos duomenų strategijos penkerių metų planą (**Duomenų strategija**) (Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui, Europos duomenų strategija), grindžiamą skaitmeniniais sprendimais, kuriuos įgyvendinant pirmenybė turi būti teikiama asmenims ir siekiama atverti naujų galimybių įmonėms bei paskatinti patikimų technologijų plėtrą. Duomenų strategijoje numatyta nauja ES siekiamybė – duomenų ekonomikos lyderystė. Pagrindinis ES atsigavimo po COVID-19 pandemijos ramstis – visapusiškas skaitmeninimas – itin svarbus skatinant naujas augimo formas ir siekiant ES užsibrėžto tikslo.

Tačiau darbo autorių nuomone, tokiam tikslui pasiekti esamas duomenų reguliavimas, kuris bus analizuojamas darbe, yra nepakankamas, ypačiai atsižvelgiant į didžiųjų duomenų (**Big data / Didieji duomenys**) ekonomikos keliamas rizikas asmenis

privatumui ir duomenims. Įvairūs duomenų vagysčių ir jų galimos prekybos skandalai verčia susimąstyti apie tikrąją duomenų vertę ir galimą žalą ne tik asmenims duomenims, bet ir verslui, kuris gali smarkiai nukentėti nuo galimų baudų už duomenų apsaugos pažeidimus.

Kiekvienam reikėtų susimąstyti, koku mastu mes, sąmoningai ar ne, pasyviai dalinamės įvairiais duomenimis, kurie atsiduria trečiųjų asmenų rankose. Būtent todėl kai kurie autoriai kelia duomenų nuosavybės klausimą, matydami išeitį, kuri galimai sumažintų prieinamumą prie duomenų bei iš to kylančius duomenų nutekėjimus ir vagystes.

Šio darbo **objektas** – daugiausia dėmesio autorės skiria skaitmeninių duomenų teisiniam reglamentavimui ir su tuo susijusiems ekonominiams klausimams. Straipsnyje išskiriamos Didžiųjų duomenų savybės ir aptariamas jų teisinis reguliavimas ES. Taip pat vertinama Didžiųjų duomenų grandinės ir žmogaus interesų sąveika ir akcentuojami iš to kylantys duomenų nuosavybės teisiniai klausimai Lietuvos teisinėje sistemoje.

Tyrimo **tikslas** – pateikti teisinio reglamentavimo, susijusio su skaitmeninių duomenų reguliavimu, apžvalgą ir įvertinti galimas perspektyvas. Mokslinio tiriamojo darbo **aktualumas** – šiandien skaitmeniniai duomenys yra varomoji pasaulinės ekonomikos jėga. Dėl šios priežasties duomenų vagysčių, galimo duomenų *pardavinėjimo* ir apsaugos klausimai tapo itin aktualūs. Atitinkamai, svarbu apibrėžti tinkamą teisinį reglamentavimą, kuris užtikrintų tiek duomenų subjektų, bet ir duomenų valdytojų / naudotojų teises. Atsižvelgiant į tai, jog Lietuvos teisės mokslininkų darbuose šio straipsnio tema nėra plačiai nagrinėjama, būtina šią temą išanalizuoti plačiau. Tyrime naudoti **metodai** – aprašomasis metodas taikomas pateikiant ES ir Lietuvos teisinėse sistemose esantį reguliavimą skaitmeninių duomenų klausimu, užsienio valstybių ir Lietuvos teisės doktrinoje pateiktas mokslininkų nuomones. Analizės tyrimo metodu vertinama teisinio reguliavimo atitiktis pasikeitusiems duomenų ekonomikos grandinės subjektų santykiams, svarstomos teisinių duomenų santykių perspektyvos ir kiti su duomenų reguliavimu susiję klausimai.

Pagrindiniai straipsnyje naudojami šaltiniai yra ES ir Lietuvos teisės aktai, reguliuojantys duomenų ir nuosavybės teisės klausimus, įvairių užsienio šalių bei Lietuvos mokslininkų atlikti tyrimai Didžiųjų duomenų ir duomenų nuosavybės srityje.

1. Duomenų didybė ir galia

Šiandien kiekvieno individo gyvenimas yra neįsivaizduojamas be įvairių prie interneto prijungtų įrenginių. Išmanieji telefonai, kompiuteriai, namų įrenginiai yra neatsiejami kasdienybės pagalbininkai. Didžiąją dalį mūsų kasdienio gyvenimo sprendimų priimame analitinio proceso formos ar rezultato pagalba. Kaip antai, naršyklė *Google* gali užbaigti internetinę paiešką, kol dar neįvedėte trečios raidės, *Netflix* numato, kurios televizijos laidos jums greičiausiai patiks. Taip yra todėl, kad skaitmeninės

technologijos, naudojančios įvairius jutiklius ir procesorius renka, dalinasi ir analizuoja aplinkos informaciją ir atitinkamai atlieka veiksmus, kurių siekia vartotojai. Toks procesas vadinamas daiktų internetu (*angl. Internet of Things, IoT*), kurio pagrindinis tikslas realiuoju laiku dalytis informacija per autonominius tinklo veikėjus. Tokius daiktų interneto įrenginius galima suskirstyti į tris grupes: i) jutikliai, kurie renka informaciją ir siunčia tolesnei analizei į kitą įrenginį; ii) kompiuteriai, kurie renka informaciją ir patys ją apdoroja; iii) įrenginiai, kurie gali atlikti abu anksčiau išvardintus veiksmus. Visi šie įrenginiai turi milžinišką tarpusavyje sąveikaujančią naudą. Viena vertus, daiktų internetas vykdo didžiulį perversmą ne tik industrinės revoliucijos amžiuje gyvenančio asmens kasdienybėje, bet ir įvairiose verslo šakose (Zalieskaitė, *et al*, 2015). Kita vertus, daiktų internetas suteikia verslui prieigą prie tokio plataus spektro duomenų, kuris leidžia analizuoti esamą rinkos situaciją ir priimti reikiamus sprendimus. Be abejonės, autorės neatmeta daiktų interneto teikiamos naudos tiek kasdienybėje, tiek medicinoje, mokslo raidoje. Tačiau autorės šiame straipsnyje nori įvairiapusėškai išanalizuoti daiktų interneto keliamas grėsmes bei privalumus. Sukrečia ir interneto naudojimo bei išmaniųjų įrenginių paplitimo masto statistika. Kaip antai, pasak *Statista*, vieno iš pirmaujančių statistikos portalų pasaulyje, duomenimis, 2025 m. daiktų interneto įrenginių skaičius visame pasaulyje pasieks 38,6 milijardus (Statista, 2021). Kai tuo tarpu 2020 m. spalio mėnesio duomenimis, beveik 4,66 milijardo žmonių buvo aktyvūs interneto vartotojai, kas sudaro net 59 % visų pasaulio gyventojų (*ibid*). Nenuostabu, jog 2016 m. visuotinis interneto srautas oficialiai viršijo pirmąjį zetabaitą¹. Pasaulis pasiekė naują skaitmeninį etapą – Zetabaito erą (Chojecki, 2019). Tarptautinė duomenų korporacija prognozuoja, kad iki 2025 m. pasaulinis duomenų kiekis padidės iki 175 zetabaitų (Reinsel, *et al*, 2018). Manoma, jog didžiąją dalį, t.y. net 90 zetabaitų viso numanomo duomenų srauto 2025 m. sukurs daiktų interneto įrenginiai (*ibid*).

Dėl tokio daiktų interneto, kuris generuoja didžiulį kiekį duomenų, paplitimo masto, skaitmeninių duomenų kiekis pradėjo plisti milžinišku greičiu. Šiandien kiekvieną dieną yra sukuriama net 2,5 kvintilijono baitų duomenų (*ibid*). Akivaizdu, jog tobulėjant technologijoms ir interneto prieigai visame pasaulyje, manoma, jog šis skaičius tik didės. Būtent dėl šių industrinės revoliucijos reiškinų atsirado terminas Didieji duomenys. O kas visgi jie yra?

Įdomu tai, jog vienintelio Didžiųjų duomenų apibrėžimo nėra (AGCOM, 2019). Tačiau *Gartner*, pasaulinės tyrimų ir IT lyderės, analitikas D. Laney yra išskyręs šiuos pagrindinius Big data bruožus: didelės apimties (*angl. High-volume*), greitai (*angl. High-velocity*) ir įvairūs (*angl. High-Variety*) duomenys dėl kurių sutaria visi autoriai (Gandomi, *et al*, 2015). Šio trys V apibūdina bendrą Didžiųjų duomenų sistemą. Daugelį metų tokio bendro apibūdinimo termino pakako, tačiau šiandien manoma, jog Big

¹ Zetabaitas yra atminties talpos matas. Vienas zetabaitas lygus vienam trilijonui gigabaitui – 10²¹ baitų.

data koncepcija yra tiek daug pažengusi, jog ją apibūdina daug daugiau sąvokų (Patgiri, *et al*, 2016). Pasak SAS, duomenų analitikos lyderės, Didžiuosius duomenis taip pat apibūdina ir kintamumo sąvoka (*angl. Variability*), reiškianti duomenų nenusipėjamumą, kadangi duomenys sparčiai keičiasi. Tuo tarpu įmonės yra suinteresuotos žinoti, kas populiarėja socialinėje žiniasklaidoje, ir kaip valdyti dienos, sezono ir įvykių sukeltas didžiausias duomenų apkrovas. Be to, tikrumas (*angl. Veracity*) reiškiantis duomenų kokybę, taip pat išplečia Didžiųjų duomenų savybių sąrašą. Kadangi duomenys gautami iš daugybės skirtingų šaltinių, Didžiųjų duomenų apdorojimas kelia iššūkių. Dėl šios priežasties verslas turi dėti pastangas į duomenų susiejimą, priešingu atveju surinkti duomenys gali būti nekontroliuojami. Siekiant plačiau išanalizuoti Didžiųjų duomenų fenomeną, toliau autorės analizuoja pagrindinius Big data šaltinius.

2. Big data šaltiniai

Didelė apimtis, greitis, įvairovė, kintamumas ir tikrumas – tai penkios savybės, kurios straipsnio autorių nuomone, sistemaiškai geriausiai apibūdina Didžiuosius duomenis ir iliustruoja jų pagrindines savybes. Tačiau norint geriau suprasti, kas yra didieji duomenys, taip pat reikia išanalizuoti šių duomenų šaltinius. Autorių nuomone, Didžiųjų duomenų šaltinius galima suskirstyti į šias penkias grupes:

- i. Daiktų interneto įrenginių, jutiklių ir pramoninės įrangos generuojami duomenys. Šiuo duomenis įmonės gali pritaikyti tobulinant kuriamas technologijas arba suteikiant rinkai naujus paslaugas ar produktus. Ši informacija leidžia analizuoti vartotojų poreikius atsižvelgiant į daiktų technologinių savybių poreikį. Be to, tokie duomenys leidžia ne tik suteikti rinkai naujų technologijų, bet ir analizuoti medicinos prietaisų, išmaniųjų skaitiklių, kelių kamerų, palydovų ir kitų pramoninių technologijų suteikiamą didelį duomenų kiekį;
- ii. Socialinės medijos duomenys, šiandien didžiausiu mastu generuojami *Facebook*, *Youtube*, *Instagram*, *Twitter* platformose. Į tokius duomenis patenka viskas, ką vartotojai veikia naudodamiesi šiomis programomis: pradedant nuo nuotraukų, vaizdo įrašų, balso, teksto, baigiant *patinka* paspaudimais, lankomais kitais puslapiais interneto naršyklėse ir dar daugiau. Tokie duomenys yra itin naudingi rinkodaros ir pardavimo funkcijoms. Įmonės, norėdamos išgauti didžiausią socialinės medijos duomenų naudą, naudoja ne pavienių asmenų duomenis, bet juos grupuoja. Pavyzdžiui, koks įvykis susilaukė daugiausiai dėmesio – *patinka* paspaudimų, komentarų;
- iii. Finansinių operacijų duomenys. Šie duomenys yra generuojami iš visų kasdienių atsiskaitymo operacijų, atliekamų tiek internetu, tiek realiaame pasaulyje. Sąskaitos faktūros, mokėjimų istorija, pristatymų įrašai - visa tai yra finansinių operacijų duomenys;

- iv. Multimedijos duomenys, generuojami žiūrint filmus, klausantis tinklalaidžių ar muzikos įvairiose platformose. Pavyzdžiui, filmų ir serialų platformje *Netflix*, daugiau nei 75 % vartotojų žiūrimo turinio yra grindžiama individualizuotomis rekomendacijomis (Dixon, 2019). Tai reiškia, jog *Netflix* renka vartotojų duomenis, juos susieja, kad sukurtų išsamų vartotojų profilį. Būtent protingas duomenų analizės naudojimas yra pagrindinė *Netflix* sėkmės priežastis;
- v. Mobilijų aplikacijų duomenys, generuojami naudojantis įvairiomis mobiliosiomis aplikacijomis. Kaip antai, žemėlapių, pavėžėjų, maisto pristatymo programėlėse ar tiesiog bet kurioje naršyklėje generuojami duomenys.

Šaltinio rūšis nėra svarbi, tikroji Didžiųjų duomenų milžiniška nauda jos gavėjams atsiranda tik susiejant įvairiausių duomenis. Pripažįstama, jog pavienis duomuo, kaip antai, asmens vardas, tikros ekonominės vertės neturi (IDC, 2017). Naudodamiesi *Facebook* platforma tikriausiai pastebėjote, kad pasirodantys skelbimai yra pagrįsti naršoma istorija bei temomis, kuriomis dalinatės žinutėse ar diskutuojate komentaruose. Taip Didieji duomenys įgalina individualizuotą rinkodarą, atsižvelgiant į kiekvieną vartotoją. O kaip tokia rinkodara veikia praktikoje ir kokie joje yra žmogaus interesai?

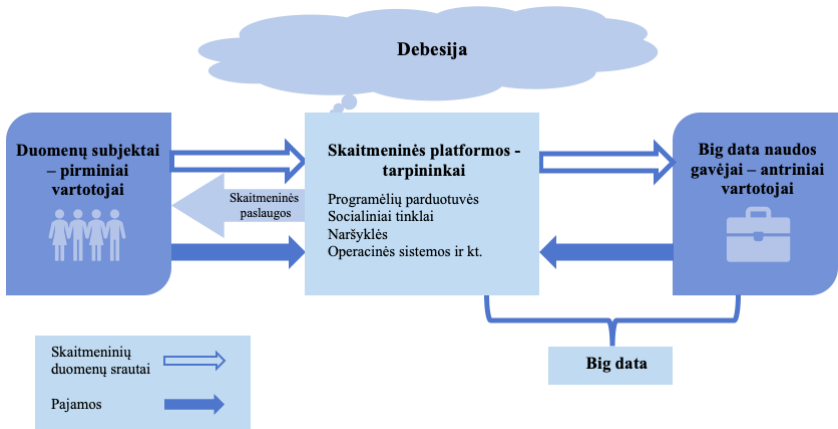
3. Big data ekosistemos grandinė ir asmuo

Šiandien Didžiųjų duomenų svarba nėra kvestionuojama. Kaip jau minėta, Big data rizika siejama ne su duomenų dydžiu ar jų šaltiniais, o su duomenų tolesniu apdorojimu. Būtent duomenų analitika leidžia verslui sumažinti išlaidų ir laiko sąnaudas, rinkai pasiūlyti naujus, pritaikytus visuomenės poreikiams produktus ir optimizuoti pasiūlymus bei protingai priimti ateities sprendimus. O tai ir yra kiekvieno egzistuojančio verslo tikslas.

Norint suprasti Didžiųjų duomenų riziką žmogaus interesams, reikia išanalizuoti Big data ekosistemos struktūrinę grandinę. Visų pirma, Didžiųjų duomenų ekosistema yra infrastruktūros, programų ir analizės visuma, naudojama duomenims rinkti ir analizuoti. Kaip nurodyta anksčiau, duomenys gali būti generuojami iš įvairių šaltinių. Surinkti duomenys pereina skirtingus tarpusavyje susijusius etapus ir taip palaipsniui didina savo vertę. Tačiau šiame procese svarbus ne tik pats skaitmeninių duomenų ciklas, bet ir aktyvūs duomenų rinkos subjektai, darantys įtaką visai Didžiųjų duomenų ekonomikai.

Didžiųjų duomenų skaitmeninėje rinkoje galima identifikuoti šią subjektų grandį: (žr. 1 paveikslėlį):

- i. Duomenų subjektai (pirminiai vartotojai);
- ii. Skaitmeninės platformos, teikiančios skaitmenines paslaugas (tarpininkai);
- iii. Technologinės įrangos, kurios apdoroja Big data, tiekėjai (Debesijos);
- iv. Big data naudos gavėjai (antriniai vartotojai).

1 paveikslėlis. Didžiųjų duomenų ekosistemos grandinė

Pateiktas paveikslėlis iliustruoja skaitmeninių duomenų srautų ir pajamų migraciją. Šioje grandinėje ypatingą dėmesį reikia skirti duomenų subjektams, kurie yra pirminis grandis visoje Didžiųjų duomenų ekosistemoje. Pirminiai vartotojai kiekvieną kartą prisijungdami prie interneto tinklo palieka savo skaitmeninį pėdsaką, kurį sudaro daugybę asmens duomenų, kurie reiškia bet kokią informaciją, kuri yra susijusi su gyvu asmeniu, kurio tapatybė yra nustatyta arba gali būti nustatyta pagal tiesiogiai arba netiesiogiai asmenį identifikuojančius duomenis (BDAR 4 str.). Kaip pavyzdžiui, vardas, pavardė, telefono numeris, elektroninis pašto adresas, gimimo data, asmens pajamos, banko ar asmens tapatybės kortelės numeris, asmens buvimo vietos duomenys, vaizdo duomenys ir kita.

Duomenų subjektai, naudodamiesi skaitmeninių duomenų šaltiniais, sukuria nuolatinį duomenų srautą, kuris tik iš dalies susideda iš vartotojų sąmoningai pateiktų asmens duomenų. Visgi didesnę dalis visų duomenų susideda iš surinktos informacijos be aiškaus vartotojų duoto sutikimo. Tokie sąmoningai ar ne, vartotojų sugeneruoti duomenys yra varomoji Didžiųjų duomenų ekosistemos jėga, kurios epicentre yra skaitmeninės platformos, teikiančios nemokamas paslaugas vartotojams. Tuo tarpu kitoje grandinės pusėje yra Didžiųjų duomenų naudos gavėjai - antriniai vartotojai, kurie dėka gautų pirminių vartotojų duomenų, verslui siūlo duomenų analizės paslaugas, potencialių klientų profiliavimą, tikslinės reklamos strategijas ir dar daugiau. Tačiau galima teigti, kad asmens duomenys turi ekonominę vertę (Bottis, *et al*, 2018). Šiandien, deja, mes negalime kontroliuoti savo asmens duomenų ir gauti ekonominės naudos, nors ir esame pagrindinis visos skaitmeninės ekonomikos atskaitos taškas. Autorės sutinka, jog duomenų subjektai, naudodamiesi įvairiomis technologijomis gauna ilgalaikę

naudą, tačiau praktiškai Didžiųjų duomenų naudos gavėjams mes patys sąmoningai generuojame milijardines pajamas. Ar turėtume jaudintis? Juk tai yra *mūsų* duomenys.

4. Duomenys – nuosavybės teisės objektas?

2021 m. pradžioje Lietuva susidūrė su itin didelio masto neteisėtu duomenų panaudojimu – iš automobilių dalinimosi platformos *CityBee* buvo nutekinta daugiau nei 100 tūkst. vartotojų duomenų (LRT, 2019). Pavogti duomenys apėmė vartotojų vardus, pavardes, asmens kodus, vairuotojų pažymėjimų duomenis ir gyvenamosios vietos adresus. Nėra abejonų, jog tokios duomenų vagystės ateityje bus tik dažnesnės, todėl teisiškai apsaugoti duomenis industrinės revoliucijos epochoje tapo kaip niekada svarbu. Šiame straipsnyje autorės analizuoja nuosavybę, kaip galimą apsauginį skaitmeninių duomenų mechanizmą.

Kaip minėta, duomenys yra specifinis objektas, todėl kyla daug teisinių diskusijų ne tik dėl duomenų, kaip nuosavybės teisės objekto, tačiau taip dėl to, kaip duomenys turi būti kategorizuojami civiliniuose santykiuose. Žvelgiant iš Lietuvos teisinės sistemos perspektyvos, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2021-01-01 redakcija, *Valstybės žinios*) (CK) nurodo galimus civilinės teisės objektus. Pagal CK 1.97 straipsnio 1 dalį daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veiks-
mų rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės pripažįstami pagrindiniais civilinės teisės objektais. Tuo tarpu, kaip ir minėta šiame straipsnyje anksčiau, duomenys yra tam tikra *informacija* apie asmenį. Tai reiškia, jog formaliai duomenys galėtų atitikti CK nuosavybės teisės objekto reguliavimą, tačiau vien tik tokios formalus vertinimo nepakanka. Būtina atkreipti dėmesį ir į tai, jog minėtas CK straipsnis galioja nuo 2001 m. t.y. teisinę galią įgavo daugiau nei prieš 20 metų. Autorių manymu, CK rengėjai vartodami sąvoka *informacija* greičiausiai neturėjo omenyje duomenų teisinės sąvokos, kaip teisinės kategorijos. Tai patvirtina ir CK 1.97 straipsnio komentaras, kuriame nurodyta, jog informacija yra komercinė paslaptis (Taminskas, 2003, p. 213). Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, jog CK rengėjų tikslas buvo kuo siauriau ir konkrečiau apibrėžti *informacijos* sąvoką. Atitinkamai, teigti, jog duomenys yra informacija plačiąja prasme CK 1.97 straipsnio prasme būtų netikslu. Vis dėlto, minėtame straipsnyje nurodytas galimų civilinių objektų sąrašas nėra baigtinis. Civilinė teisė saugo ir tokias vertybes kaip vardas, gyvybė, sveikata, žmogaus privatus gyvenimas, juridinio asmens pavadinimas. Iš esmės civilinių teisių objektai yra visa tai, su kuo yra susijusios civilinių teisių santykių subjektų teisės ir pareigos, todėl neabejotina, jog duomenis taip pat galima laikyti civilinės teisės objektu.

Autorės laikosi nuomonės, jog skaitmeniniai duomenys yra virtualaus pasaulio objektas, kuris neturi materialios išraiškos. Nepaisant to, analizuojant šiandieninę skaitmeninę ekonomiką, akivaizdu, jog duomenys *de facto* yra laikomi *turtu*, kuriuo galima

prekiauti duomenų rinkoje (Hummel, 2020). Tai reiškia, jog *de facto* duomenys yra laikomi nuosavybės objektais. Tačiau kyla klausimas, ar nuosavybės teisė į skaitmeninius duomenis yra galima *de jure*?

CK 4.37 straipsnis reglamentuoja nuosavybės teisės sąvoka. Daiktinės teisės prasme nuosavybė – tai teisė savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti. Tai išimtinė asmens teisė į tam tikrą objektą. Minėtame straipsnyje nuosavybės teisės objektas suprantamas kaip daiktai ir kitas turtas (CK 4.38 str.). Daiktais yra laikomi iš gamtos pasisavinti arba gamybos procese sukurti materialaus pasaulio dalykai. Galima išskirti keletą įstatyme įtvirtintų daiktui būdingų požymių: i) daiktams būdingas materialumas; ii) daiktas turi būti sukurtas arba pasisavintas iš gamtos (Pakalniškis, 2005, p. 63). Akivaizdu, jog skaitmeniniai duomenys pagal savo prigimtinę esmę ir dabartinį CK reguliavimą negali atitikti materialumo kriterijaus. Tačiau kuomet duomenys yra sukurti asmens, tai atitinka antrąjį kriterijų. Kiekvienas duomuo, kuris yra asmens patalpintas į internetinę erdvę (nuotrauka ar įrašas socialiniuose tinkluose) yra sukurtas konkretaus asmens. Nepaisant to, jog tokie duomenys gali atitikti antrąjį kriterijų, to nepakanka, jog skaitmeniniai duomenys pagal Lietuvos daiktinės teisės sistemą būtų pripažinti daiktais *de jure*. Vis dėlto, pagal kitų valstybių (Anglija, Prancūzija, Italija, Kanados Kvebeko provincija) daiktinės teisės reguliavimą duomenys yra pripažintini daiktais. Pavyzdžiui, Anglijoje bendrosios teisės tradicijoje yra nusistovėję keturi reikalavimai, kurie turi būti išpildyti, kad tam tikras objektas būtų pripažintas daiktu: i) daikto apibrėžtumas (*angl. certainty*); ii) išimtinis naudojimas (*angl. exclusivity*); iii) galimybė kontroliuoti ir iv) galėjimas perleisti tretiesiems asmenims (teisėjo Mummery LJ nuomonė *Fairstar* byloje, EWCA Civ 886, 2013 m. liepos 19 d.). Iš esmės pirminių vartotojų patalpinti duomenys atitinka visus šiuos kriterijus, kadangi: i) duomenys yra aiškiai apibrėžti; ii) duomenys yra išskirtinai asmeninės duomenų paskyros dispozicijoje; iii) tik pats individas gali nuspręsti, kokių tikslu duomenys gali būti naudojami; vi) individas taip pat gali perleisti / suteikti prieigą prie tų duomenų tretiesiems asmenims (Jurčys, 2020). Tik nuo valstybių nacionalinės teisės sistemos ir duomenų sąvokos reglamentavimo priklauso, ar duomenys plačiąja prasme gali būti priskiriami teisei daiktų kategorijai.

Be to, vertėtų nepamiršti ir to, jog ne tik daiktai, bet ir kitas turtas gali būti nuosavybės teisės objektu. Plačiuoju požūriu *turtas* yra ne tik daiktai, bet ir turtinės teisės, pareigos bei išimtinės teisės (Taminskas, 2003, p. 226). Autorių nuomone, duomenys galėtų būti priskiriami prie turtinių teisių kategorijos t. y. asmuo gali įgyti bei turėti turtinę teisę į duomenis. Lietuvos teisinėje sistemoje turtinės teisės sąvoka yra dualistinė: i) turtinė teisė turi objektą; ii) ji pati yra objektas, kuris kažkam priklauso. Turtinė teisė apima ir tuos civilinių teisių objektus, kurie atitinka *bekūnio* daikto sampratą, pvz.: reikalavimo teisės prievolėje, prekių ženklas, prekybiniai žymenys, negryniesi pinigai, komercinės paslaptys, dizainas, išradimas, patentas, licencija ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 22 d. nutartis byloje Nr. 2K-7-262/2013) Taigi iš es-

mės turtinės teisės sąvoka apima ir duomenis, kadangi duomenys yra *bekūniai* objektai, kurie neturi jokios materialios išraiškos. Duomenų *objektu* galima laikyti informaciją (nuotrauka, pomėgiai, amžius, lytis ar pramoninių mašinų sukurti parametrai), iš ko ir susideda pats duomuo. Patys duomenys taip pat yra *objektas*, kadangi yra sukurti žmogaus, todėl *de facto* asmeniui ir priklauso. Atsižvelgiant į šią analizę, autorės teigia, kad duomenys, kaip turtinė asmens teisė, gali būti nuosavybės teisės objektu.

Tuo atveju, jei visuotinai (ES jurisdikcijoje) būtų pripažįstama, kad duomenys yra nuosavybės teisės objektas, tai reikštų, kad gali egzistuoti nuosavybės teisė į duomenis. Atitinkamai, duomenų nuosavybės turėtojas įgytų šias klasikines nuosavybės teises: valdyti, naudoti ir disponuoti duomenimis (CK 4. 37 straipsnio 2 dalis).

5. Asmens duomenų nuosavybės dilema

ES Komisijos paskelbtoje Duomenų strategijoje vienas iš keliamų klausimų – asmens duomenų nuosavybė. Tai reiškia, jog poreikis sureguliuoti asmens duomenų naudojimą tapo kaip niekad aktualus. Tiek ES, tiek valstybės narės deda visas pastangas, jog būtų sukurtas teisinis reguliavimas, užtikrinantis duomenų rinkos stabilumą bei ginantis asmens teisę į duomenis. Mokslinėse diskusijose dėl asmens nuosavybės teisės, kaip galimo teisinio duomenų reguliavimo, kyla daug probleminių aspektų (Bardaj, 2021). Vienas jų – kokie asmens duomenys gali būti laikomi nuosavybės teisės objektu? Problema ta, jog dėl sparčios technologijų pažangos, duomenys, kurie šiuo momentu nėra asmens duomenys, ateityje gali tokiais tapti (*ibid*). Tai reiškia, jog pasaulyje didėjant visuotinio duomenų srautui, asmens duomenų sąvoka taip pat plečiasi ir, be abejo, su laiku toliau kis. Kai kurie mokslininkai teigia, jog tam tikrais atvejais duomenys gali būti pripažįstami tiek asmeniniais, tiek neasmeniniais duomenimis (Hummel, *et al*, 2020). Tokia probleminė situacija kyla dėl to, kad dažnu atveju, skiriasi duomenų naudojimo kontekstas bei naudojimo ribos. Taigi dėl teisinio aiškumo, autorės analizuodamos asmens duomenų nuosavybės teisę, omenyje turi tik tuos duomenis, kuriuos subjektas pats įkelia į skaitmeninę erdvę – pirminius duomenis, kuriuos naudoti duomenų gavėjas gali *de jure* tik vienam tikslui.

Svarbu akcentuoti faktą, jog nuosavybės teisės sąvokos visuotinio apibrėžimo ES teisės aktuose nėra (Akkermans, 2008, p. 235). Nuosavybės teisės sąvoka *de jure* yra reglamentuojama pagal kiekvienos valstybės narės teisės aktus. Nors skirtingose valstybėse skiriasi nuosavybės teisės suvokimas, tačiau bendras bruožas, kuris vienija visas kontinentinės tradicijos teisės sistemas, yra *numerus clausus* principas, kuris įstatymu aiškiai apibrėžia valstybėje numatytas daiktines teises (Gordley, 2008, p. 49). Viena šių teisių – nuosavybė. Šiuo metu, nei viena valstybė narė nėra apibrėžusi nuosavybės teisės į duomenis sąvokos. Autorių nuomone, galimas toks nuosavybės teisės į asmens duomenis apibrėžimas – tai duomenų savininko teisė į visapusišką kontrolę savo asmeninių duomenų atžvilgiu. Ši teisė turėtų apimti naudojimą, valdymą ir disponavimą duome-

nimis. Lygiai tokios pačios pozicijos laikosi ir *Facebook* pagrindinis akcininkas Markas Zuckerbergas, kuris jam JAV kongrese patikino, jog *asmenims priklauso visas turinys, kurį jie patys įkelia į Facebook* (Youtube video medžiaga, 2018). Vis dėlto, tokios išsakytos Zuckerbergo mintys neatitinka esamos situacijos. Dabartinis teisinis reguliavimas nenumato realios galimybės vartotojui disponuoti bei tinkamai valdyti savo duomenis. Autorės nori atkreipti dėmesį į tai, jog valdymo teisės, kaip sudėtinės nuosavybės teisės dalies, plačiau neanalizuos, kadangi valdymas apima savininko teisę turėti daiktą savo žinioje bei teisę daryti daiktui fizinį bei ūkinį poveikį (Taminskas, 1997, p. 260). Autorės sutinka, jog pirminis vartotojas duomenis gali turėti *de jure*, tačiau atsižvelgiant į tai, jog duomenys yra *bekūniai*, duomenų subjektas niekaip negali fiziškai turėti duomenų ar daryti duomenims fizinį poveikį.

2018 m. ES įsigaliojęs BDAR yra bene vienintelis dokumentas suteikiantis tam tikrą duomenų apsaugą fiziniams asmenims, kurių duomenys yra patalpinti į elektroninę erdvę. BDAR, įtvirtindamas pagrindinius septynis principus (*teisėtumą, sąžiningumą, skaidrumą, tikslo apribojimą, duomenų mažinimą, tikslumą, duomenų saugojimo apribojimą ir vientisumą bei konfidencialumą*) (BDAR 5 straipsnis) įpareigoja kompanijas aiškiai ir nedviprasmiškai paaiškinti vartotojui, su koku duomenų naudojimu pastarieji sutinka. Atitinkamai, duomenų subjektai turi išreikšti aktyvų sutikimą. Iš esmės tai reiškia, jog vartotojas turi paspausti *varnelę* ir tokiu būdu sutikti, jog kompanijos naudotų individo duomenis (Leonard, 2020, p. 86). Nepaisant to, jog vartotojai yra informuojami apie tai, kad jie suteikia teisę kompanijoms naudoti savo asmens duomenis, autorių nuomone, šių veiksmų neužtenka, jog vartotojas turėtų pilną kontrolę (disponavimą ir valdymą) į savo duomenis. Taigi galima daryti išvadą, jog BDAR tikslas yra labiau nukreiptas į privatumo išsaugojimą, tačiau ne į asmens teisę nevaržomai valdyti ir disponuoti duomenimis.

Vienas iš galimų reguliavimų, kuris užtikrintų vartotojo teisę į disponavimą duomenimis ir duomenų naudojimą yra nuosavybės teisė. *Disponavimas* apimtų galimybę sudaryti tiek atlygintinus, tiek ir neatlygintinius sandorius, kurių objektas yra *turtas* (Jovaiša, 2006, p. 53). Nagrinėjamu atveju, vartotojas įgytų teisę nevaržomai parduoti savo duomenis ir už tai gauti realų atlygį. Pavyzdžiui, vartotojas ketina įsigyti išmaniąją apyrankę *fitbit*, kuri renka ir sistemina vartotojo duomenis apie aktyvumą, miego režimą bei suvalgytų kalorijų skaičių (*Fitbit* privatumo politika). Visus šiuos duomenis *fitbit* parduoda tretiesiems asmenims, kurie padarę minėtų duomenų analizę pagal gautus rezultatus gali reklamuoti savo produkciją bei paslaugas, kurios padėtų pagerinti vartotojo gyvenimą (Users fear for privacy after...2019) Tai reiškia, jog *fitbit* iš vartotojo gauna pajamas net du kartus: i) kai vartotojas nusiperka apyrankę; ii) kai *fitbit* vartotojo duomenis parduoda tretiesiems asmenims. Tuo atveju, jeigu duomenis vartotojui priklausytų nuosavybės teisę, pastarasis galėtų parduoti savo duomenis *fitbit* ir už tai gauti nemokamą išmaniąją apyrankę. Tokiu atveju, realią naudą bei atlygį patirtų ne tik kompanija, tačiau ir pats vartotojas. Atkreiptinas dėmesys ir į kitą savininko

teisių turinį sudarančią teisę - *naudojimą*. Naudojimas teisė bendraja prasme – tai gavimas iš turto naudos, kuria pasireiškia jo ekonominis reikšmingumas (Jovaiša, 2006, p. 261). Tai reiškia, jog vartotojas įgytų teisę iš savo duomenų gauti ekonominę naudą. Ekonominis naudingumas pasireiškia per vartotojo galimybę duomenų naudojimu tenkinti savo asmeninius poreikius. Tokių poreikių tenkinimas gali būti suprantamas labai plačiai: nuo galimybės naršyti ir gauti informaciją internete iki galimybės prisijungti prie atitinkamo socialinio tinklo. Vartotojai iš tikrųjų įgautų visavertę asmeninių duomenų kontrolę tik tuo atveju, jeigu jiems būtų suteikiama teisė laisvai pasirinkti, kokius duomenis ir kokioje apimtyje jie leis naudoti kompanijoms už tam tikrą naudą ar atlygį. Pavyzdžiui, jeigu vartotojas turėtų galimybę pasirinkti, jog atitinkamam socialiniam tinklui, vartotojas leidžia naudoti tik vartotojo mygtuko paspaudimo *patinka* duomenis, tai būtų tinkamas naudojimo teisės įgyvendinimas. Kaip matyti, savininko teisės naudoti ir disponuoti, yra labai glaudžiai susijusios ir dažniausiai yra įgyvendinamos kartu. Duomenų subjekto galimybė įgyti ir naudoti minėtas teises neabejotinai užtikrintų ženkliai didesnę kontrolę duomenų atžvilgiu.

Nuosavybės mechanizmas suteiktų ir žymiai didesnę vartotojų apsaugą, tuo atveju, jei įmonės vartotojų duomenis naudotų ar jais disponuotų nesant išreikštos valios. Taip būtų dėl to, nes nuosavybės teisė yra suprantama kaip *erga omnes* t.y. suteikianti nuosavybės teisinę apsaugą prieš visus kitus asmenis (Jonaitis, 2005, p. 102). Be to, asmens teisė į nuosavybę teisė laikoma viena svarbiausių konstitucinių asmens teisių, kuri taip pat ginama ir tarptautiniu lygmeniu (ES Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija). 2002 m. rugsėjo 19 d. KT nutarime yra konstatuota, jog teisės normų sistema privalo užtikrinti savininko galimybę savo nuožiūra turtą naudoti, valdyti bei disponuoti juo, ginti ir saugoti nuosavybės teisę nuo pažeidimų. Tai reiškia, vartotojas iš esmės turėtų galimybę ginti savo nuosavybę į asmens duomenis net dviem būdais: i) daiktinių teisių gynimo būdų; ii) iš prievolinių santykių kylančiais teisių gynimo būdais. Kitaip tariant, priklausomai nuo to, koks teisinis santykis yra tarp vartotojo ir kompanijos, kuri naudoja asmens duomenis, priklausytų teisių gynbos būdas. Pavyzdžiui, tuo atveju, jeigu tarp asmenų susiklostytų sutartiniai santykiai, o minėta sutartis būtų pažeista, asmuo turėtų galimybę remtis sutartinę civilinę atsakomybę reglamentuojančiomis teisės normomis (CK 6. 256 straipsnis). Iš esmės tai palengvintų ne tik netinkamo duomenų naudojimo fakto įrodinėjimą, tačiau taip pat teisiškai įpareigotą kompaniją laikytis sutartyje numatytų sutartų įsipareigojimų. Kitu atveju, jeigu tarp šalių nebūtų susiklostę sutartiniai santykiai, vartotojas galėtų pasinaudoti daiktinės teisės gynimo būdais, t. y. pareikšti vindikacinį ar negatorinį ieškinį kompanijai. Autorės nori atkreipti dėmesį į tai, jog tiek vindikacinio, tiek negatorinio ieškinio prigimtis ir paskirtis yra ginti *daikto* savininko pažeistas teises. CK 4.95 straipsnyje yra numatyta, jog savininkas turi teisę išreikalauti *savo daiktą* iš svetimo neteisėto valdymo, todėl teoriškai pagal dabartinį CK reglamentavimą duomenų subjektas negalėtų pasinaudoti šiais daiktinės teisės gynbos būdais. Vis dėlto, autorių įsitikinimu, tai prieštarautų sisteminiam daiktinės teisės

aiškinimui. Juk iš esmės daiktinės teisės normomis, reglamentuojančiomis nuosavybę, yra siekiama suteikti savininkui kuo didesnę apsaugą ir apginti asmens teisę į nuosavybę. Atitinkamai, jeigu būtų įtvirtinta nuosavybės teisė į duomenis, CK norma, reglamentuojanti vindikacinį ieškinį, turėtų būtų koreguojama. Pavyzdžiui Liuksemburgo civiliniame kodekse (Liuksemburgo civilinis kodeksas, 2021-01-01) yra numatyta, jog savininkas turi teisę išreikalauti ir nematerialųjį turtą (įskaitant duomenų bazes). Atitinkamai, tokia pati ar savo esme panaši nuostata galėtų būti inkorporuota ir į Lietuvos daiktinės teisės sistemą, pakeičiant vindikacinio ieškinio institutą ir papildomai nurodant, kad vindikacija galima ir į nematerialų turtą. Tokia pat analogija turėtų būti taikoma ir negatoriniam ieškiniumi. Šiuo metu, kai *de jure* duomenis nepriklauso nuosavybės teise, vartotojas galėtų ginti savo pažeistas teises tik reiškiant ieškinį dėl deliktinės atsakomybės arba remiantis BDAR įtvirtintu reguliavimu. Tad visiškai akivaizdu, jog asmens duomenų nuosavybės teisė suteiktų didesnę apsaugos spektrą asmenims, kurių duomenis kompanijos naudoja netinkamai. Vis dėlto, ar tikrai nuosavybės institutas yra tinkamas reguliavimas asmens duomenims?

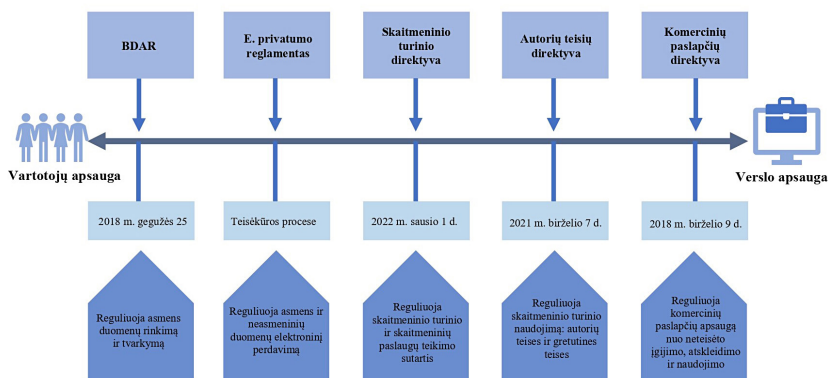
Tuo atveju, jeigu duomenys subjektams priklausytų nuosavybės teise, būtų visuotinai sutinkama, kad duomenys yra *prekė* (Oldfield, 2014, p. 54). Tai neabejotinai drastiškai sumažintų privatumo apsaugą, kadangi prireiktų labai daug išteklių, norint užtikrinti efektyvią kontrolę tokioje milžiniškoje duomenų rinkoje. Taip pat, visa iki šiol sukurta teisinė bazė prarastų savo aktualumą (taip pat ir BDAR), kadangi pasikeistų konceptualus suvokimas apie asmens duomenis (*ibid*). Pagrindinė problema, kodėl dabartinis išpėjimo – *pasirinkimo* modelis yra neveiksmingas vartotojų atžvilgiu yra ta, jog vartotojai neturi gilaus suvokimo, kokių mastu bei kokiems tikslams duomenys yra naudojami (Haupt, 2016, p. 5). Būtent dėl to, vartotojai net nesusimąstydami kiekvieną kartą paspaudžia reikiamas *varneles*, jog kuo greičiau gautų priėjimą prie reikiamos informacijos ar paslaugos. Daugumai vartotojų yra tinkamas dabartinis *mainų* modelis – duomenų subjektai gauna teisę naudotis socialiniu tinklu už tai, jog socialiniam tinklui leidžia naudoti savo duomenis (Grothaus, 2018). Dėl šių priežasčių, sunku įsivaizduoti, jog duomenų subjektai bus suinteresuoti atlikti papildomus veiksmus vien tik dėl to, jog galėtų parduoti savo duomenis vos už eurą ar net mažiau. Pagal atliktus tyrimus, duomenų brokeris už vieno asmens duomenis vidutiniškai mokėtų apie 0.5 USD (Steel, *et al*, 2020). Tad akivaizdu, jog duomenų subjektas prieš milijardines duomenų brokerių kompanijos neturėtų jokios derybinės galios. Visas šis duomenų pirkimo – pardavimo procesas iš esmės sulėtintų vartotojų naudojimąsi skaitmeninėmis paslaugomis. Be to, tai nepakeistų esamos situacijos, jog tokios kompanijos kaip *Google*, *Amazon*, *Facebook* ar *LinkedIn* turėtų perdėtą pranašumą prieš vartotojus (Zuboff, 2019).

Autorių vertinimu, visapusė darma tarp duomenų subjektų ir kompanijų būtų sukurta tik įtvirtinant visiškai naują *sui generis* asmens duomenų reglamentavimą. Naujasis reguliavimas turėtų suteikti asmenims žymiai didesnę kontrolę duomenų atžvilgiu, nei dabar. Duomenų subjektui turėtų būti suteikiama teisė kontroliuoti kada, kaip ir koku

mastu vartotojas sutinka perduoti duomenis tretiesiems asmenims (Oldfield, 2014, p. 58). Tokią kontrolę padėtų pasiekti vadinami duomenų debesys (*angl. cloud*). Šių duomenų debesų principas yra, jog duomenų subjektas į debesį sukelia visus savo asmeninius duomenis, kuriuos jis sutinka perduoti tretiesiems asmenims (Wang, et al, 2014, p. 13). Taip iš esmės asmuo turi visišką kontrolę savo duomenų atžvilgiu. Duomenų subjektas gali kontroliuoti kokius duomenis jis leidžia naudoti bet kuriam socialiniam tinklui ar kitai skaitmeninei platformai. Be to, duomenų subjektas turi teisę bet kada nevaržomai sumažinti įkeltų duomenų kiekį ir neleisti duomenų naudoti tretiesiems asmenims. Taigi pagrindinis naujojo *sui generis* reguliavimo tikslas turėtų būti orientuotas į kuo didesnę pirminio vartotojo prieigą prie asmeninių duomenų. Atitinkamai, autorių vertinimu, vien tai, jog duomenys asmenims gali priklausyti nuosavybės teise, tai dar nereiškia, jog šis reguliavimas geriausiai užtikrintų duomenų subjektų interesus ir teises.

6. Teisinis duomenų reguliavimas

Šiuo metu ES galima išskirti penkis teisės aktus, kurie tiesiogiai ar ne nustato duomenų reguliavimo standartus. Pastarieji yra diferencijuojami pagal jų tikslus ir subjektų apsaugą. Pavyzdžiui, BDAR reguliavimas daugiausiai skirtas tik fizinio asmens duomenų interesų apsaugai, tuo tarpu 2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/943 dėl neatskleistos praktinės patirties ir verslo informacijos (komercinių paslapčių) apsaugos nuo neteisėto jų gavimo, naudojimo ir atskleidimo (**Komercinių paslapčių direktyva**) daugiausiai skirta verslo subjektų interesų apsaugai (žr. 2 paveikslėlį).

2 paveikslėlis. Europos teisės aktai, reguliuojantys Big data
(R. Lenz, *Big Data: Ethics and Law*, SSRN Electronic Journal, 2019)

Šie ES horizontalieji teisės aktai yra ganėtinai nauji, o 2017 m. sausio 10 d. pasiūlytas Reglamentas dėl teisės į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje, kuriuo panaikinama Direktyva 2002/58/EB (**E. privatumo reglamentas**) yra ilgame teisėkūros procese, kuris tęsiasi daugiau nei ketverius metus. ES šis teisės aktas itin svarbus, kadangi jo pagrindinis tikslas – atnaujinti duomenų teisinį reguliavimą ir papildyti BDAR, kuris dėl sparčios technologijų raidos praėjus tik dvejiems metams nuo įsigaliojimo, jau laikomas pasenusiu. Akivaizdu, jog pokyčiai duomenų srityse skaitmeniniam verslui nėra naudingi ir reikalauja ypač didelių ekonominių sąnaudų. Tačiau ilgi ir nesėkmingi bandymai pasiekti bendrą susitarimą dėl E. privatumo reglamento palieka verslo subjektus nežinioje. Teisinis duomenų reguliavimas vėluoja reaguoti į visuomenės poreikius. Taip yra, kadangi teisėkūros procesai yra ilgi ir lydimi intensyvių trišalių ES Parlamento, Komisijos ir Europos Vadovų Tarybos diskusijų. Taigi surasti darnią pusiausvyrą tarp komercinių ir vartotojų interesų yra itin sunku.

6.1. BDAR

Kaip minėta anksčiau, BDAR asmens duomenų apsaugas reguliavimas yra pagrįstas pagrindiniais septyniais principais, kuriais siekiama sustiprinti pirminio vartotojo, kaip duomenų subjekto, teises ir suteikti jam suverenitetą į savo duomenis. Vis dėlto, Didžiųjų duomenų koncepcija prieštarauja šiems principams, kadangi iš esmės pagal BDAR asmens duomenų rinkimas turi būti grindžiamas pagrindiniu duomenų mažinimo principu. Kitaip tariant, turi būti vengiama rinkti duomenis, kurie nėra reikalingi tam tikram pirminiam tikslui. Tuo tarpu Big data yra grindžiama milžinišku duomenų kiekiu, renkamu iš skirtingų duomenų šaltinių. Tokia duomenų analizė yra atvira ir nėra apibrėžta iš anksto numatytu konkrečiu duomenų rinkimo tikslu. Be to, Didieji duomenys gali būti analizuojami ne vieną kartą ir keliais skirtingais tikslais (marketingo, individualizuotos rinkodaros, ir kt.). Tai lemia duomenų pakartotinį pritaikymą ir nukrypimą nuo pirminio tikslo, kuriam sutikimą davė pirminis duomenų subjektas.

Dar daugiau, BDAR apibrėžta asmens duomenų sąvoka įtvirtina tik hipotetinę idėją, jog asmens duomenys yra statiški ir gali būti tiksliai apibrėžti. Vienas pagrindinių BDAR tikslų buvo sukurti vieną suderintą asmens duomenų apsaugos mechanizmą visose ES valstybėse narėse – Europos bendrąją skaitmeninę rinką. Nors daugeliu aspektų BDAR pasiekė šį tikslą, tačiau vis dar yra spragų, kurias reikia pašalinti, siekiant išvengti tolesnio ES duomenų reguliavimo susiskaidymo (European Commission, 2020).

6.2. E. privatumo reglamentas

2020 m. spalio mėnesį vykusiame specialiaame Europos Vadovų Tarybos susitikime ES vadovai aptarė ES skaitmeninę transformaciją. Lyderiai pakvietė Komisiją iki 2021

m. kovo mėnesio pristatyti išsamų skaitmeninį kompasą, kuriame turi būti išdėstyti konkretūs ES skaitmeniniai siekiai iki 2030 m. Kaip anai, sutarta, jog skaitmeninimas gali pasiūlyti sprendimus daugeliui iššūkių, su kuriais susiduria Europa ir jos piliečiai. ES vertybių, piliečių pagrindinių teisių ir saugumo užtikrinimas yra pagrindinis skaitmeninio perėjimo elementas.

Šiuo metu galiojančioje direktyvoje dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje (**E. privatumo direktyva**) galima rasti privatumo ir konfidencialumo apsaugos naudojantis elektroninių ryšių paslaugomis taisyklių, tačiau E. privatumo direktyvą reikia atnaujinti atsižvelgiant į naujus technologinius pokyčius. Planuojamas dabartinės E. privatumo direktyvos atnaujinimas bus reglamento, kuris bus tiesiogiai taikomas visose ES valstybėse narėse, pavidalu, o ne direktyva, kurią ES valstybės narės turėtų perkelti į nacionalinę teisę. E. privatumo reglamentas, kuriuo bus panaikinama E. privatumo direktyva, pagal dabartinę teisės akto versiją yra taikomas elektroniniams ryšiams plačiąja prasme. Reglamento reguliavimas apima bet kokį elektroninėmis priemonėmis skleidžiamą turinį, įskaitant elektronines žinutes, fononuotraukas, garso ir vaizdo įrašus bei metaduomenis. Pabrėžtina, jog E. privatumo direktyva skaitmeninių duomenų nereglementuoja. Be to, E. privatumo reglamentas yra platesnės taikymo srities ir papildys bei patikslins BDAR reguliavimą, kadangi juo siekiama apsaugoti bet kokius duomenis, kurie yra perduodami elektroniniu būdu, neatsižvelgiant į tai, ar jie yra asmeniniai ar ne. BDAR nustato taisykles ir fiziniams, ir juridiniams asmenims, tačiau BDAR apsaugo tik asmens duomenis. Skirtingai nei BDAR, E. privatumo reglamentas taikomas ir juridinių asmenų duomenų apsaugai ir reguliuos ne tik fizinių asmenų ir juridinių asmenų santykius, bet ir juridinių asmenų tarpusavio santykius duomenų srityje.

Didžiųjų duomenų ekonomikos atžvilgiu, E. privatumo reglamentas itin didelę įtaką padarys metaduomenų analizei, kurios šiuo metu BDAR eksplicitiškai nereguliuoja. Pagal ES atvirųjų duomenų portalo aiškinamąjį žodyną, metaduomenys yra susisteminta informacija, kurios paskirtis – aprašyti, paaiškinti ir lokalizuoti informacijos išteklių arba kitais būdais padėti jį lengviau gauti, naudoti arba valdyti (ES atvirųjų duomenų portalas). Kitaip tariant, tai yra duomenys apie duomenis. Tokie duomenys gali apimti aplankytas svetaines, geografinę vietą, skambučių laiką, datą ir trukmę ir kt., kurie leidžia daryti išvadas apie asmeninį elektroniniame ryšyje dalyvaujančių asmenų asmeninį gyvenimą: įpročius, socialinius ryšius, kitą informaciją, kuri yra įvairiuose prie interneto ryšio prijungtuose įrenginiuose. Todėl akivaizdu: tokie duomenys turėtų būtų laikomi itin jautriais ir jų apsauga turi būti sustiprinta.

2021 m. vasario 10 d. valstybės narės susitarė dėl privatumo apsaugos naudojantis elektroninių ryšių paslaugomis taisyklių persvarstymo. Atnaujintos E. Privatumo reglamento taisyklės apibrėš atvejus, kada paslaugų teikėjams leidžiama apdoroti elektroninių ryšių duomenis arba turėti prieigą prie duomenų, saugomų galutinių vartotojų įrenginiuose (Council of the European Union, 2021). Tikėtina, kad dabartinis E. pri-

vatumo reglamento tekstas prieš įsigaliojant bus keičiamas derybų su Europos Parlamento metu. Be abejonės, E. privatumo reglamentas bus pirmasis žingsnis ES skaitmeninio link.

6.3. Skaitmeninio turinio direktyva

Lietuva iki 2021 m. liepos 1 d. turi perkelti dviejų naujų direktyvų, nustatančių vartotojų apsaugos reikalavimus skaitmeninio turinio teikimo ir prekių pirkimo – pardavimo sutartyje, nuostatas į nacionalinę teisę (Viešoji konsultacija dėl vartojimo sutarčių..., 2021), kadangi ES įsigaliojo naujas dokumentų rinkinys, kurį sudaro direktyva dėl skaitmeninio turinio ir paslaugų teikimo sutarčių (**Skaitmeninio turinio direktyva**) ir direktyva dėl prekių pirkimo – pardavimo sutarčių (**Prekių pirkimo – pardavimo direktyva**). Šios direktyvos yra sutapatinamos ir viena nuo kitos neatsiejamoms, todėl autorės jas analizuoja kartu. Skaitmeninio turinio direktyva yra susijusi su skaitmeninio turinio teikimu ir taikoma: skaitmenine forma sukuriamiems ir pateikiamiems duomenims, paslaugoms, leidžiančioms skaitmenine forma kurti, tvarkyti ar saugoti duomenis (pvz., debesija), paslaugoms, leidžiančios dalintis duomenimis (pvz., socialiniai tinklai) ir visoms fizinėms laikmenoms, naudojamoms tik kaip skaitmeninio turinio pateikimo priemonė. Tuo tarpu Prekių pirkimo – pardavimo direktyva bus taikoma visoms fizinėms prekėms, įskaitant produktus su skaitmeniniu elementu (pvz., išmaniuosius laikrodžius). Big data požiūriu aktualiausias yra tos netiesioginės sutartys, kai vartotojas už skaitmeninių paslaugų ar turinio tiekimą perkeltine prasme moka ne už kainą, o savo asmens duomenimis. Iškyla teisinis klausimas: kas nutiks teisei naudotis turiniu ar paslauga ir teise naudoti asmens duomenis po tokios sutarties nutraukimo? Iš esmės tuo atveju, jei vartotojas aiškiai neprašo, kad skaitmeninio turinio ar paslaugų teikėja ištrintų asmens duomenis pagal BDAR, Big data programos gali ir toliau laikyti asmens duomenis po sutarties nutraukimo, toliau gali būti siūlomos nemokamos sutartys mainais į asmens duomenis. Galima sakyti tokiu būdu yra palengvinamas Didžiųjų duomenų verslas.

6.4. Autorių teisių direktyva

ES 2019 m. balandžio 17 d. įsigaliojo direktyva dėl autorių teisių skaitmeninėje bendroje rinkoje (Europos Parlamento ir Tarybos (ES) 2019/790 2019 m. balandžio 17 d. Direktyva dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB) (**Autorių teisių direktyva**), kuri į Lietuvos nacionalinę teisę turi būti perkelta per 24 mėnesius nuo jos įsigaliojimo dienos. Trumpai tariant, šia direktyva siekiama sukurti išsamią sistemą, kurioje autorių teisėmis saugomas turinys, autorių teisių turėtojai, teikėjai ir vartotojai galėtų pasinaudoti aiškesnėmis taisyklėmis, pritaikytomis skaitmeninei industrinės revoliucijos erai

(European Commission, 2019). Žvelgiant iš Didžiųjų duomenų perspektyvos, aktualiausias yra Autorių teisių direktyvos 3 straipsnis, reguliuojantis tekstų ir duomenų gavybą mokslinių tyrimų tikslais. Mokslinių tyrimų organizacijoms ir kultūros paveldo institucijoms, kaip universitetams, suteikiama išimtis teksto ir duomenų gavybai atlikti mokslinius tyrimus, nereikalaujant teisių turėtojų ar autorių leidimo. Ši plataus masto išimtis leidžia mokslinių tyrimų institucijoms naudoti bet kokią skaitmeninį turinį ir susijusius metaduomenis, paskelbtus bet kurioje viešosios socialinės žiniasklaidos platformoje, bei didelių duomenų analizei mokslo tikslais neturint teisių turėtojo sutikimo ar leidimo. Vertinant tokią nuostatą realybėje gali būti sunku atskirti, kur baigiasi mokslinis duomenų gavybos tikslas ir kur prasideda komercinis interesas. Be to, galima kelti papildomą klausimą, ar privatus universitetai, kurie yra glaudžiai susiję su verslo remėjais, taip pat būtų priskiriami šiai subjektų grupei.

6.5. Komercinių paslapčių direktyva

Lietuvos nacionalinėje teise 2018 m. birželio 1 d. įsigaliojusiais įstatymų buvo įgyvendinta Komercinių paslapčių direktyva, kurios tikslas – suderinti komercinių paslapčių apibrėžtį pagal tarptautiniu mastu galiojančius privalomus standartus, kadangi komercinės paslaptis yra vienas iš sunkiausiai apibrėžiamų terminų.

Žvelgiant iš Didžiųjų duomenų perspektyvos, labai svarbu, ar informacija apie klientus, teikėjus, verslo planus, rinkos tyrimus ir strategijas taip pat priskiriama komercinėms paslaptims ir ar dėl to jiems taikoma speciali apsauga bei konfidencialumas. Iš esmės komercinės paslapties apibrėžimas yra labai platus ir realiai leidžia bet koki komercinio subjekto tvarkomą algoritmą ar dirbtinio intelekto duomenų tvarkymą laikyti komercine paslaptimi. Tačiau kyla klausimas, ar komercinės paslapties apsauga gali apimti ir individualius duomenis kaip atskirus vienetus, ar tik informacijos rinkinius? Neatmetant pirmosios galimybės, kad konkrečiose situacijose, net ir pavieniai duomenys gali būti komercinė paslaptis, tačiau remiantis Didžiųjų duomenų savybėmis, praktiškai ekonominę vertę turi daugiausia suvestinė informacija.

Didžiųjų duomenų atveju analizuojami klientų įpročiai, individualizuoti rinkodaros planai, kredito rizikos vertinimai gali apimti ir komercines paslaptis. Tokiu atveju duomenų ir komercinių paslapčių apsaugos sutapimas kelia sudėtingą pusiausvyros problemą. Tačiau BDAR nustato tam tikras komercinių paslapčių apsaugos ribas, kai naudojami neskelbtini asmens duomenys. Religinės ir politinės pažiūros, sveikatos duomenys, sveikata ir pan. laikomi neskelbtiniais pagal BDAR ir jiems taikoma speciali apsauga.

Šiuo metu dabartinė teisinė sistema nenumato aiškaus atsakymo, kieno teisės vyrauja - ar komercinės paslapties turėtojų, ar duomenų apsaugos subjektų. Problema galima būti sprendžiama vertinant kiekvieną kolizijos atvejį atskirai bei apsvarstant galimybę įvesti konkrečiam sektoriui taikomas išimtis. Visgi, remiantis autorių atlika

analize, privatumo apsauga yra svarbesnė už komercinius interesus ir žmogus šioje vietoje turi būti prioritetas.

Pateiktų ES teisės aktų, reguliuojančių duomenis, analizė patvirtina įžangoje iškelta straipsnio hipotezė, jog ES skaitmeninių duomenų reguliavimas nėra pakankamas tokiam sparčiam Didžiųjų duomenų ekonomikos paplitimui. Iš esmės Didžiųjų duomenų koncepcija prieštarauja visiems ES pagrindinio duomenų teisės akto – BDAR – įtvirtintiems duomenų apsaugos principams. Tuo tarpu E. privatumo reglamentas, kuris dar vis yra ilgame teisėkūros procese, reikšmingai neapribos asmeninio profiliavimo ir nuspėjamos duomenų subjekto elgsenos analizės, kurie yra pagrindiniai Didžiųjų duomenų ekonomikos varikliai. Likusios trys direktyvos yra suformuluotos taip, jog būtų labiau palankios verslo subjektams ir taip dar labiau palaiko Didžiųjų duomenų naudojimą. Skaitmeninio turinio direktyva suteikia galimybę skaitmeninių paslaugų teikėjams laikyti asmeninius kliento duomenis po sutarčių nutraukimo. Autorių teisių direktyva palengvina duomenų gavybą mokslo tikslais ir atveria neaiškumą, kadangi riba tarp komercinių ir mokslinių tikslų yra labai siaura. Pagaliau, Komercinių paslaugų direktyva leidžia įmonėms asmens laikyti duomenų tvarkymą kaip komercinę paslaaptį ir taip atima iš duomenų subjektų bet kokią skaidrumą ir jų duomenų kontrolę.

Dėl šių priežasčių, *de facto* ES gyvenantys asmenys nėra apsaugoti nuo Big data technologijos. Kaip minėta, anksčiau analizuoti teisės aktai, nustato vartotojų ir verslo subjektų interesų pusiausvyrą, tačiau tai nėra problemos sprendimo būdas. Didžiųjų duomenų reguliavimo trūkumo negalima užpildyti tik panaikinant esamos teisinės sistemos spragas. Tam reikia esminio teisės sistemos pakeitimo, kuris būtų orientuotas į šias sritis: asmens apsisprendimo teisę dėl asmens duomenų naudojimo, asmens skaitmeninės tapatybės sampratą, plačios apimties skaitmeninių duomenų švietimą ir galiausiai, Didžiųjų duomenų ekonomikos skaidrumą. Kadangi, kai paties asmens įvesti duomenys į skaitmeninę erdvę yra perduodami tretiesiems asmenims (su duomenų subjekto sutikimu ar be jo) asmuo praranda pirminę kontrolę savo asmens duomenų atžvilgiu kartu perleidžiant ir tam tikras nuosavybės teisės sudedamąsias dalis. Atitinkamai yra akivaizdu, kad pirminio duomenų subjekto nuosavybės teisė į tokius duomenis nėra galima, kadangi Didžiųjų duomenų grandyje, pirminis subjektas apskritai praranda visą įmanomą kontrolę į pirminius duomenis.

Taigi šiandien išgyvename aktyvų duomenų reguliavimo laikotarpį, kuris nulems kaip ekonomika plėtosis ateinančioms kartoms. Duomenų reguliavimas šiuo metu remiasi asmeninio privatumo principu. Tobulėjant technologijoms ES įstatymų leidėjas suvokia, jog teisės aktai turi būti atnaujinami, kadangi šiandien būtent technologijos ir duomenys apibrėžia ekonomiką bei kultūrą. Po visiškai nenuspėjamų ir visomis prasmėmis sukretusių 2020 m., ateinantys 2021 m. skaitmeninių duomenų reguliavimo atžvilgiu bus itin įtempti ir pilni naujų taisyklių, prie kurių turės prisitaikyti ne tik Didžiųjų duomenų ekonomikos naudos gavėjai, bet ir visi Europos piliečiai. Viena aišku, jog duomenų nuosavybės implementavimas į teisės aktus nėra tinkamas reglamentavimo

būdas, atsižvelgiant tiek į duomenų kaip objekto savybes bei pačią nuosavybės teisės esmę. Norint užtikrinti asmeninių duomenų apsaugą bei trečiųjų asmenų interesų pusiausvyrą yra būtina sukurti *sui generis* asmens duomenų naudojimo teisinį reglamentavimą.

Išvados

1. Duomenų subjektai, naudodamiesi įvairiomis daiktų interneto technologijomis, iš trečiųjų asmenų gauna ilgalaikę naudą (pvz., socialiniai tinklai ir kitos skaitmeninės paslaugos). Vis dėlto, esant dabartiniam teisiniam reglamentavimui, vartotojas negali kontroliuoti savo asmens duomenų ir gauti realios ekonominės naudos. Atitinkamai, reikalinga sukurti tokį duomenų teisinį reguliavimą, kuris padėtų duomenų subjektams gauti piniginę naudą už leidimą naudoti jų duomenis duomenų naudos gavėjams.
2. Duomenys, kaip nuosavybės teisės objektai, kvalifikuotini kaip turtinės teisės, bet ne kaip savarankiški nuosavybės objektai šalia kitų objektų. Taip yra todėl, kad duomenys yra nematerialūs ir savo esme pagal Lietuvos daiktinės teisės sistemą negali būti prilyginami kitam turtui ar daiktams.
3. Asmens duomenų nuosavybės įtvirtinimas nesukurtų tinkamos apsaugos duomenų subjekto atžvilgiu. Balansas tarp duomenų subjektų ir trečiųjų asmenų būtų pasiektas tik priėmus visiškai naują *sui generis* skaitmeninių duomenų reglamentavimą.
4. Nors šiuo metu net penki pagrindiniai teisės aktai reglamentuoja duomenų teisinę apsaugą, visgi perspektyvoje skaitmeninių duomenų reguliavimo pagrindiniu ir svarbiausiu teisės aktu turėtų būti E. privatumo reglamentas, kuris vis dar yra teisėkūros procese. BDAR yra vienintelis privalomas ir tiesiogiai taikomas teisės aktas visose ES valstybėse narėse. Tačiau atsižvelgiant į sparčią technologijų raidą, minimo reglamento taikymas nepakankamas. Dėl to ES siekiama kuo greičiau priimti E. privatumo reglamentą, kurio pagrindinis tikslas – atnaujinti duomenų teisinį reguliavimą ir papildyti BDAR.

Literatūros sąrašas

Norminiai teisės aktai:

1. Europos Parlamento ir Tarybos (ES) 2019/790 2019 m. balandžio 17 d. Direktyva dėl autorių teisių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB;
2. Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. balandžio 27 d. reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas);

3. Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. sausio 10 d. reglamento dėl teisės į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje, kuriuo panaikinama Direktyva 2002/58/EB (Reglamentas dėl privatumo ir elektroninių ryšių) pasiūlymas;
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2021-01-01 redakcija, Valstybės žinios
5. Komisijos 2020 m. vasario 19 d. komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui, Europos duomenų strategija;

Specialioji literatūra:

6. Bram A., (2008) *The Principle of Numerus Clausus in European Property Law* (Antwerp-Oxford: Intersentia, 2008);
7. Bardají, L., (2021) *The volume of data you have reflects your value. Is data owned?* https://Dobetter.Esade.Edu/En/Data-Ownership?_wrapper_format=html;
8. Bottis, M., Bouchagiar G., (2018) *Personal Data v. Big Data: Challenges of Commodification of Personal Data*, Open Journal of Philosophy, Vol.8 No.3., doi: 10.4236/ojpp.2018.83015;
9. Gandomi A., Haider M., (2015) *Beyond the hype: Big data concepts, methods, and analytics*, <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2014.10.007>;
10. Gordley, J., (1998) *Contract, Property and the Will – The Civil Law and Common Law Tradition*: H.N. Scheiber (ed.), *The state and freedom of contract (Making of Modern Freedom)*, Stanford University Press, p. 66-88;
11. Hummel, P., Braun, M., Dabrock, P., (2020) *Own Data? Ethical Reflections on Data Ownership*. Philos. Technol. <https://doi.org/10.1007/s13347-020-00404-9>;
12. Wang J., Wang Z., (2014) *A Survey on Personal Data Cloud*, The Scientific World Journal, vol., Article ID 969150, 13 pages, 2014. <https://doi.org/10.1155/2014/969150>;
13. Jonaitis, M., (2005) *Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei*: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01S)/MRU.- V. P. 101;
14. Jovaišas, K., (2006) *Nuosavybės teisinis režimas*. Teisės problemos. Vilnius: Justitia, Nr. 3 (53);
15. Onik M. M. H., Kim C., Yang J., (2019) *Personal Data Privacy Challenges of the Fourth Industrial Revolution*, 21st International Conference on Advanced Communication Technology (ICACT), p. 635-638, doi:10.23919/ICACT.2019.8701932;
16. Pakalniškis, V., (2005) *Daiktai civilinių teisių objektų sistemoje*. Jurisprudencija, t. 71 (63), p. 78;
17. Patgiri R., Ahmed A., (2016) *Big Data: The V's of the Game Changer Paradigm*, 10.1109/HPCC-SmartCity-DSS.2016.0014;
18. Taminskas, A., (1997) *Civilinė teisė: vadovėlis* (atsak. red. Vladas Staskonis). Kaunas: Vijus-ta, p. 258-259;
19. Taminskas, A., (2003) *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Bendroji dalis. I dalis*. p. 213, 2;
20. Zalieckaitė L., Žilinskas R., (2016) *Daiktų interneto technologijos taikymo versle nauda ir rizika*, Informacijos mokslai, 720, p. 102-117, doi: 10.15388/Im.2015.72.9223.

Teismų praktika

Kitų valstybių teismų sprendimai

21. Anglijos ir Velso apeliacinio teismo teisėjo Mummery LJ nuomonė Fairstar byloje, Civ 886, 2013 m. liepos 19 d.

Konstitucinio teismo jurisprudencija

22. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas

Bendrosios kompetencijos teismų sprendimai

23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 22 d. nutartis byloje Nr. 2K-7-262/2013

Kita literatūra:

24. Chojecki, P., (2019) *How Big is Big Data?*. Prieiga per internetą: <https://towardsdatascience.com/how-big-is-big-data-3fb14d5351ba> [žiūrėta 2021 m. vasario 2 d.];
25. Dienarščio *The Guardian* straipsnis: *The Cambridge Analytica scandal changed the world – but it didn't change Facebook*. Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/technology/2019/mar/17/the-cambridge-analytica-scandal-changed-the-world-but-it-didnt-change-facebook> [žiūrėta 2020 m. gruodžio 10 d.];
26. Dienraščio *lrt.lt* straipsnis: *Teisininkė: vienas po kito duomenų nutekėjimo incidentai, o kaip panaudoti pavogtus duomenis – tik išradingumo klausimas*. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1347881/teisininke-vienas-po-kito-duomenu-nutekinimo-incidentai-o-kaip-panaudoti-pavogtus-duomenis-tik-isradingumo-klausimas> [žiūrėta 2021 m. kovo 02 d.];
27. *DIGITALEUROPE* straipsnis: *Two years of GDPR: A report from the digital industry*. Prieiga per internetą: <https://www.digitaleurope.org/resources/two-years-of-gdpr-a-report-from-the-digital-industry/> [žiūrėta 2021 m. vasario 10 d.];
28. ES atvirųjų duomenų portalo aiškinamasis žodynėlis. Prieiga per internetą: <https://data.europa.eu/euodp/lt/glossary> [žiūrėta 2021 m. vasario 10 d.];
29. Europos Komisijos pranešimas spaudai: *Questions & Answers: EU negotiators reach a breakthrough to modernise copyright rules*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_19_1151 [žiūrėta 2021 m. vasario 15 d.];
30. Europos Vadovų Tarybos pranešimas spaudai: *Confidentiality of electronic communications: Council agrees its position on ePrivacy rules*. Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/02/10/confidentiality-of-electronic-communications-council-agrees-its-position-on-eprivacy-rules/> [žiūrėta 2021 m. vasario 10 d.];
31. *Fast Company* publikuotas straipsnis: *How our data got hacked, scandalized, and abused in 2018*. Prieiga per internetą: <https://www.fastcompany.com/90272858/how-our-data-got-hacked-scandalized-and-abused-in-2018> [žiūrėta 2021 m. sausio 8 d.];

32. IDC 2017 m. ataskaita: *Data Age 2025: The Evolution of Data to Life-Critical Don't Focus on Big Data; Focus on the Data That's Big*. Prieiga per internetą: <https://www.import.io/wp-content/uploads/2017/04/Seagate-WP-DataAge2025-March-2017.pdf> [žiūrėta 2021 m. vasario 2 d.];
33. IDC 2018 m. ataskaita: *The Digitization of the World From Edge to Core*. Prieiga per internetą: <https://www.seagate.com/files/www-content/our-story/trends/files/idc-seagate-data-age-whitepaper.pdf> [žiūrėta 2021 m. vasario 2 d.];
34. Youtube vaizdo įrašas *Mark Zuckerberg's Testimony Before Congress: The Six Best Exchanges*. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=HAGbIiQSzEk>, [žiūrėta 2021 m. vasario 1d.];
35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės viešoji konsultacija dėl vartojimo sutarčių skaitmeninio turinio teikimo ir prekių pirkimo –pardavimo teisinio reguliavimo. Prieiga per internetą: <https://epilietis.lrv.lt/lt/konsultacijos/viesoji-konsultacija-del-vartojimo-sutarciu-skaitmeninio-turinio-teikimo-ir-prekiu-pirkimo-pardavimo-teisinio-reguliavimo> [žiūrėta 2021 m. vasario 15 d.];
36. *Memeburn* publikuotas straipsnis *Our personal data is becoming a commodity, but are we ready for that?* Prieiga per internetą: <https://memeburn.com/author/andy-oldfield/> [žiūrėta 2021 m. sausio 15 d.];
37. *OneZero Medium* publikuotas straipsnis *How Much Is Your Privacy Really Worth?* Prieiga per internetą: <https://onezero.medium.com/how-much-is-your-privacy-really-worth-421796dd20> [žiūrėta 2021 m. sausio 19 d.];
38. *Profit from Tech* publikuotas straipsnis: *The Ultimate List of Internet of Things Statistics for 2021*. Prieiga per internetą: <https://www.profitfromtech.com/internet-of-things-statistics/> [žiūrėta 2020 m. gruodžio 22 d.];
39. *Serenity* straipsnis: *How Netflix used big data and analytics to generate billions*. Prieiga per internetą: <https://seleritysas.com/blog/2019/04/05/how-netflix-used-big-data-and-analytics-to-generate-billions/> [žiūrėta 2021 m. vasario 10 d.];
40. Statistinių duomenų portalo *Statista* straipsnis: *Worldwide digital population as of October 2020*. Prieiga per internetą: <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/> [žiūrėta 2021 m. vasario 2 d.];
41. Tarpinė ataskaita vykdamą bendrą tyrimą *Didieji duomenys*, kurį pradėjo AGCOM svarstymas Nr. 217/17/CONS. Prieiga per internetą: <https://www.agcom.it/documents/10179/10875949/Allegato+4-9-2018/f9befcb1-4706-4daa-ad38-c0d767add5fd?version=1.0> [žiūrėta 2020 m. gruodžio 22 d.];
42. *Teiso.pro* publikuotas straipsnis: *P. Jurčys. Asmeninių duomenų nuosavybė*. Prieiga per internetą: <http://www.teise.pro/index.php/2020/08/11/p-jurcys-asmenu-duomenu-nuosavybe/> [žiūrėta 2020 m. gruodžio 20 d.];
43. *The New York Times* publikuotas straipsnis *How Tech Companies Manipulate Our Personal Data*. Prieiga per internetą: <https://www.nytimes.com/2019/01/18/books/review/shoshana-zuboff-age-of-surveillance-capitalism.html> [žiūrėta 2021 m. vasario 5 d.].

SKAITMENINIAI DUOMENYS: AR REIKALINGAS NAUJAS TEISINIS REGULIAVIMAS?

Santrauka

Šiame straipsnyje analizuojamas skaitmeninių duomenų fenomenas ir jo įtaka tiek kasdieniam kiekvieno individo gyvenimui, tiek verslo subjektams. Aptariamas duomenų nuosavybės teisinis klausimas, kuris yra neatsiejamai susijęs su Big data atsiradimu. Analizuojamas ES Didžiųjų duomenų teisinis reguliavimas ir išskiriami jo trūkumai: i. teisinis duomenų reguliavimas nespėja vyti sparčios technologijų raidos ir tokio didelio duomenų kūrimo fenomeno; ii. dabartiniai ES teisės aktai, reguliuojantys duomenys, yra skirti duomenų subjekto arba verslo interesų apsaugai, o ne bendram duomenų reguliavimo ekosistemos sukūrimui. Dėl šių priežasčių keliamas duomenų nuosavybės klausimas, kuris, manoma, gali pakeisti visą teisinį skaitmeninių duomenų suvokimą tolesnėje industrinės revoliucijos evoliucijoje.

DIGITAL DATA: IS A NEW LEGAL REGULATION NEEDED?

Summary

This article analyzes the phenomenon of digital data and its impact on both the daily lives of each individual and businesses. Article discusses the legal issue of data ownership, which is inextricably linked with the emergence of Big data. The EU legal regulation of digital data faces the following shortcomings: i. legal regulation of data does not keep pace with the rapid development of technology and the phenomenon of such large-scale data creation; ii. the current EU data legislation is intended to protect the interests of the data subject or business and not to create a common data regulatory ecosystem. For these reasons, the question of data ownership is raised, which is thought to be able to change the whole legal perception of digital data in the further evolution of the Industrial Revolution.